

İnsan Gerilimle Beslenen Bir Yaratık

Söyleşi: Nalan Barbarosoğlu

Söyleşilerinden, öykülerin üzerine konuşmak istemediğini biliyorum. Bu konuda haklısın. Bir yandan öykülerini yazarken, -genellikle- öykülerinin öyküsünü de yazan yazarlardansın. Bunu sevdiğini anlamak zor değil. Bu yüzden ben daha çok öykülerinin dayandığı kavramlar ve yükseldiği temellerden yola çıkan genel sorularla yönlendirmek istiyorum konuşmamızı...

Söyleşimize son kitabının adı üzerinde durarak başlamak istiyorum. *Âlemlerin Sürekliliği ve Diğer Hikâyeler*... Önce ilk sözcük: *Âlemler*... Öykü içeriklerini düşünmeksizin baktığımızda bu kavramı nasıl okuyacağız?.. Psikolojik, sosyolojik, yazınsal, dinsel, zamansal, imgesel âlem, kurgusal... Yoksa "hayal âlemi" mi? Buradan kitabın ruhuna da girebiliriz gibi geliyor bana... Ardından da "süreklilik" elbette...

Bu kavramın zengin çağrışımlarının hepsiyle bir ilintisi var kitabın. Ya da: Ben öyle olduğunu umarak *Alemlerin Sürekliliği* dedim. Dünya kelimesi âlem'in kimi anlamlarını karşılıyor, ama âlem'in bendeki karşılığı şu: Kendisi başlıbaşına bir ruha sahip olan bir varoluş bütünlüğü. Rüyalar Âlemi dediğimde Düşler Dünyası'ndan farklı bir varoluş biçimini algılıyorum. Kitapta da mistik konulara da bir gönderme var. Bu yüzden mistik çağrışımları olan âlem kelimesini tercih ettim. Ayrıca hikayeyi de bir âlem olarak görüyorum. Ne kadar kısa olursa olsun her hikaye başka bir âlemi gösteren bir penceredir. Uzun olması pencereyi büyütür sadece. Arkasındaki dünyayı daha gerçek kılmaz. Bu bağlamda şiir de camera obscura oluyor galiba. O dünyanın tam bir resmini iğne deliğinden kara kutunun içine aktarırken tersine çevirmesi de çok anlamlı. Hikayeyi geri dönersek... Biz bir kitabı açtığımız zaman başka bir âleme de geçiyoruzdur zaten. Kitap bizim içinde yaşadığımız dünyayı anlattığını iddia edebilir, hatta yazarı buna inanabilir de... Ama sonuç değişmez edebiyatın yarattığı âlem bizimkinden farklı başka bir varoluştur. Kaynağını hayattan alması durumu değiştirmez. Bir kere hikâyeye dönüştükten sonra okunan hayat... Ondan sonra o artık yeni bir âlem oluşuyor. Yazarken aklımda tüm bu âlemler olduğu için bu kavramı kullandım. İkincisi de, kitabın bel kemiği olabilecek, ana izleği olan "süreklilik" kavramı... Orada beni düşündüren şey şuydu: Daha önce, örneğin ilk kitabımda *Hayalet Gemi'de* daha önce yayımladığım hikâyeleri toplamıştım. İkinci kitapta bir kısmı dergidendi, bir kısmı da aynı dönem yazdığım ama yayımlamadığım hikâyelerdi. Yani o hikâyeler birer birer bağımsız zaman dilimlerinde yazılmıştı. Aynı dönem iki hikâye de yazılır ama benim pek yaptığım bir şey değil galiba.

Bir anda bir hikâyeye uğraşıyorum. Ama üçüncü kitapta öyle yapmadım. Yani yazılmış hikâyeleri derleyip, uç uca ekleyip bir bütüne ulaştırmadım. Ki ikinci kitapta bunu denemiştım. Hem baştan hem sondan okunduğunda ayrı bir bütünlüğü olabilecek bir kurgusu vardı. Orada yabancılaştırma kavramı gündemimdeydi sanırım. Şimdiden bakınca bunu görüyorum. *Bu Kitabı Çalın*'ı hazırlarken *Alemlerin Sürekliliği*'ni yazdığım dönemdeki gibi net bir izleğim yoktu. Bu son kitabı yazarken aklımda hep Süreklilik kavramı vardı. Çeşitli düzeylerde süreklilik: baba-oğul meselesi, soyunu sürdürme, düşünceyi sürdürme, hikayelerin yani edebiyatın sürekliliği, hikayelerin yani bu kitaptaki hikayelerin sürekliliği... Hepsi de tüm kitaba yayıldı, kaynaştı.

Peki *Alemlerin Sürekliliği*'ni yazarken mi "*Diğer Hikâyeler*"i de yazdın? Böyle bir geçiş yerleri var... Vedat Amca'yla konuşmalar, anlatıcının konuşması ve aynı zamanda anlatıcının diğer hikâyeleri...

Tabii... Gidiş gelişli ve zevkli bir yazma süreci vardı.

Peki o zaman bu kitabın tek anlatıcısı mı var? Böyle düşünebilir miyiz?.. "*Âlemlerin Sürekliliği*"ni ve "*Diğer Hikâyeler*"i anlatan aynı kişi diye bakabilir miyiz?

Çok anlatıcı var kitapta. Bir düzeyde baktığınız zaman *Âlemlerin Sürekliliği*'nin kahramanı olan yazar baştaki *Diğer Hikâyeler*'i yazmıştır. Ama okur *Alemlerin Sürekliliği* bölümüne gelene kadar o hikayelerin ilk yazarının, kitabın yazarı olduğunu düşünerek okur. Bu bölümde bir yandan yeni bir hikayeyi izlerken bir yandan da baştaki hikayelerin yazarını, o hikayeleri nelerden etkilenerek yazdığını öğrenir. Ayrıca, *Âlemlerin Sürekliliği*'nin kahramanının yazdığı hikâyelerin içinde de yazarlar var. Örneğin ilk hikâye... Onun kahramanı da başka bir yazar. *Âlemlerin Sürekliliği*'nin yarattığı yazar. Ve o da kahramanı yazar olan başka bir hikâye yazıyor. Aslında paralel aynalar gibi çoğalan hikayelerin alemleri birbirine dolanıyor. Böyle anlatınca çok karmaşık geliyor kulağa ama okurken öyle olmadığını biliyorum. Okur kitabı asla karmakarışık bir yapı varmış gibi okumuyor. Örneğin, *Kasiyer*'deki yazar kahramanla daha sonraki *Vazgeç* hikâyesindeki başarısız yazarı karıştırmaz. Bunun gibi birçok yazar var kitapta. Birçok da anlatıcı var bu durumda. Ama sonuçta tek bir anlatıcımız var.

Anlatıcının yarattığı anlatıcılar, sonuçta anlatıcıyı da yaratan bir yazar var...

Tabii... Ama başta dediğin doğru; *Âlemlerin Sürekliliği*'nin kahramanı bütün diğer hikâyelerin anlatıcısı.

Şimdi tam da birinci öyküden söz etmişken, Diğer Hikâyeler'deki, oradaki anlatıcı sanki bize öykünün neden New York'ta geçtiğini gerekçelendiriyor. Fakat Türkiye'de de geçebilirdi bence. Yine de bu konuyu seninle konuşmak istedim. O olay Türkiye'de geçseydi... Öyle bir kasiyer, öyle bir yazar, insanların o dedikoduları üstlerine alınmalarını falan bir kenara bırakalım... Yine de geçebilir miydi? Oradaki o yazar ruhu, "Kasiyer"de anlatılan yazarın ruhu bu topraklarda yaşamaz mı sence?

Yaşıyor zaten. Yaşadığını iddia ediyor *Kasiyer*'in anlatıcısı. Bu adam burada yaşıyor zaten diyor.

Öyle bir kasiyer var burada...

Tabii, tabii... "Hepsi burada var zaten" diyor. Onbeş-yirmi yıl önce olsaydı, böyle adamlar barınmazdı diyerek de bir tür değişime işaret tutuyor. Ama sonuçta o yazarın seçimi... Yani benim asıl anlatıcımın yaratmış olduğu karakterin. Bu yazar biraz da tepeden bakıyor her şeye, biraz da züppe bir adam; çok da ukala. İşte bana şöyle yazılar gelmekte, mektuplarda şöyle sorular var diye başlıyor... Buna tabii, ilk başta kitabı açan kişi, birinci tekil kişi üzerinden yazılmış olduğu için benim söylediğimi düşünüyor. Kitabı okuyup bitirdiği zaman aklında kimin kim olduğu konusunda en ufak bir şüphe kalmıyor. Şüphesiz Türkiye'de geçebilirdi o hikâyeye. Hiçbir şey de kaybolmayabilirdi. Ama orada da bir Amerikanlaşma, Türk kültürünün değişimlerine de bir gönderme söz konusu.

Peki burada, bizim yazarımızın da Amerikanlaştığından söz edebilir miyiz. Ya da o öyküde böyle bir gönderme var diye böyle bir şey diyebilir miyiz?

Kitapta var böyle bir şey. Ama şu bağlamda var: Mesela Vedat Enişte'yle konuşmalarında "senin öykülerin Amerikan öykülerini hatırlattı bana" diyor. Kahramanım olan anlatıcı da eve gidip düşünüyor. Bu adam ne demek istedi diye. Amerikan sigarası gibi, Amerikan filmi gibi aşağılayıcı bir tonda mı söyledi yoksa, bir tür olarak kısa Amerikan hikâyesini mi kast etti? Diye düşünüyor. Belki bu yüzden *Kasiyer* hikayesini o şekilde yazıyor.

Ama bir Amerikan yaşamı diye bir şey var.

Yaşamdan başka bir şey söylediğim. Bunu da tartıyor, düşünüyor benim kahramanım. Acaba onu mu söylemek istedi, yoksa bir övgü müydü bu diye. Bu Amerikan hikâyesi meselesi de o yüzden gündemde. Halbuki ilk hikâyenin üslubu Amerikan hikâyesi üslubu değil. İlk hikâyenin üslubu bizim çok iyi tanıdığımız Ahmet Hamdiler'in Hüseyin

Rahmiler'in kullandığı yazarın sık sık araya girdiği, kitap hakkında yazılmış eleştirilerden birinde ironik bir dille yazarının tespit ettiği gibi *pseudo-tanzimat* bir anlatım. Eski edebiyatımızda çok sık rastlanan, çok alıştığımız bir anlatım. Amerikan hikâyesi olarak yazmak isteseydim, öyle yazmazdım zaten. Kahramanların ve hikâyenin Amerika'ya taşınıp üslubun böyle bir gelenekten gelmesi zaten o kitabun bütününde benzer deneyler olacağını işaret ediyor, bana göre. Öyle düşünerek *Kasiyer*'i en başa yerleştirdim.

Böyle bir okuma yapılabilir...

Yapılabilir. Okumalar tamamen okuyuculara ait bir şey. Şöyle okunmalı diye ben söylememeliyim aslında. Yazar kitabının okunması gerektiğini kitabında söyleyebilir. Başına bir önsöz yazıp tüm derdini anlatabilir. Ama bu yaptığı kitabı değiştirir. Yazarın okuma önerisi de kurgunun bir parçası olur. Başka bir kitap ortaya çıkar. Bence bunda bir sorun yok. Böyle bir kurgu denenebilir. Ama kitabı bitirdikten sonra, yazarın kitap üzerine söyledikleri sağlıklı bir okumaya her zaman götürmeyebilir okuyucuyu.

Tam da bu konuya gelmişken... Edebiyat gününe göre değişken, biçimi değişken, içeriği değişken... Biz bugün, okumalarımızı değiştirebildik mi acaba? Bunu genel bir gözlem olarak soruyorum... Tabii ki Ahmet Hamdi'yi okuduğumuz gibi Ahmet Altan'ı okuyamayız. Ya da yanlış örnekler verdim, belki ama... Şimdi yazarlar ve edebiyata yaklaşma biçimleri değişiyor, yazma biçimleri değişiyor. Ama bizim okuma biçimlerimiz ne kadar değişiyor? Ve o değişimi biz okur olarak ne kadar kavrayabiliyoruz? Burada, gözlemlerini, kişisel gözlemlerini öğrenmek istiyorum.

Ben edebiyatta çok büyük değişimler olduğunu açıkçası gözlemlemiyorum. Başlangıçtan bu yana, edebiyat olarak yazılagelen, basılagelen her şeyin farklı kanallardan akmaya devam ettiğini, bazen o kanalların kesiştiğini, yeni bir kanal gibi aktığını düşünüyorum. 'Güneşin altında yeni bir şey söylenemez' diye düşünenlere de katılmıyorum. Güneşin altında hep bir şeyler söyleniyor. Bunları içinde bulunduğumuz yerden değerlendiriyoruz. Biz zaman içinde yer değiştirdikçe bakış açımız da değişiyor. Bu anlamda akımların belirleyiciliğine inanmıyorum. Kafka her hangi bir akıma göre yazmıyordu. Cervantes de... Postmodern edebiyat denilen akımın ki akım olup olmadığı konusunda bir fikir birliği yok galiba edebiyatı kuşatamadığını düşünüyorum. O anlamda soruyorsan gelişmeye inanmıyorum. Ama okuma biçimlerinin değiştiğini, geliştiğini en azından demokratikleştiğini düşünüyorum. Çünkü okuma biçimi, yazardan çok okurla bağlantılı bir şey. Yani okurların da tipleri var. Çeşit çeşit insan var. Çeşit çeşit eğitimden geçerek gelen insanlar var... Belli bir birikimle geliyorsun bir kitabın karşısına; daha doğrusu o

birikim dediğimiz şey, senin kabını oluşturuyor. Kabin ne kadarsa, deryadan da o kadar faydalanabilirsin. Ben kendi kitabım için söylemiyorum. Herhangi bir edebiyat eseri konusunda... Ucu bucağı olmayan bir şey okuma pratiği. Kendi okuma biçimini derinleştirmek için eleştiri türünde okumak iyi bir yöntem. Farklı okuma biçimlerinin yolunu gösteren, yordamını örnekleyen metinler çok şey katar insana. Örneğin Orhan Koçak'ın *Kara Kitap* üzerine, *Metis Defter*'de yayımlanmış bir yazısını hatırlıyorum... Hiç unutmuyorum onu... *Kara Kitap*'ı okuduktan sonra eleştirisi çıktı, 70-80 sayfa bir metin. O yazı tam bir yeniden okuma aslında. Eleştirinin ötesine geçmiş, kendisi artık yaratıcı bir metin. Bu en keyifli şey. Bir kitabın başka metinleri doğurması, başka metinlere yol açması. Okuru düşündüğüm zaman başım dönüyor... Bir sürü hikayeye geliyor aslında kitabın karşısına. Seyrettiği filmler, dinlediği müzikler, aile çevresi, okumuş olduğu başka hikayeler, bu kitabı nerede okuduğu vs... Okur bir kitabı tüm bu birikimiyle kavıyor. Bu da her okumayı özgün bir okuma haline getiriyor.

Peki, ilk üç kitabında okuru yabancılaştırma isteği -arzusu da diyebiliriz buna-hâkimken son kitabında yüzleştirme isteği ya da arzusu daha baskın. Bu değişimi nasıl yorumluyorsun? Yazınsal yaklaşımında süreç içinde değişiklik mi oldu. Bunu "Değiştikçe Aynı" adlı öyküne gönderme yaparak soruyorum.

Bir kere insan önce zaten kendisiyle yüzleşerek yazıyor. Yüzleşmeden bir hikâye yazamazsın... 'Yüzleşme' çok önemli bir kavram. Yüzleşme derken, kendi karakterinle, sorunlarınla, birebir olaylarla yüzleşmekten söz etmiyorum, kendi iniş çıkışlarıyla, ruhsal arızalarınla, takıntılarınınla, korkularınınla, duygusallıklarınınla yüzleşirsin. Bunu yazarken bir biçimde yapıyorsun. Ama bunu yaparken ne kadar samimi yaparsan, yazdığın hikâyeye içtenlik ne kadar yayılırsa, ağırlık kazanırsa, okura da bu o kadar geçer. Sanırım bu son kitapta daha yoğunluklu olarak var.

Özellikle Âlemlerin Sürekliliği'nde...

Daha içten bir kitap olarak düşünüyorum. "Öbürleri içten değil miydi?" diye sorulabilir. Hayır, oradaki içtenlikle kastettiğim şey... Şimdi, yazmak bir tür sahne sanatı gibi aslında. Yazdığınız şeyle birilerinin önüne çıkıyorsunuz. O yüzden de belki çıkar çıkmaz her şeyinizi söylemek istemeyebilirsiniz. Ya da her şeyinizi göstermek istemeyebilirsiniz. Bazı şeylerinizi kendinize saklıyorsunuz; korkudan, mahcubiyetten vs... Ya da içtenliğinizin dilini bulamazsınız. Garip bir süreç yazmak. Hem yalnız yapılan bir sanat hem de kalabalıklara icra edilen bir tarafı var. Yazarken hem yalnızsınızdır hem de insanların izlediğini hissedersiniz. Açılmak da bir süreç. Sonuçta senin kitabın çıktığı zaman, okurlarla, hiç tanımadığın insanlarla bir tür sevgi bağı doğuyor. Sadece düşünsel bir şey

değil. İnsan okurken kağıdı görmez, yazarın dünyasını görür. Bir sevgi olmalı ki, okumayı sürdürsün. Tabii tanımadığınız insanlarla kurduğunuz sevgi ilişkisinde de açılmak zaman alır. İlk kitaplarımdaki konular da kaygıları da farklıydı... Belki tekniğine daha fazla ağırlık veriyordum. Bilmiyorum. Ama, öteki kitaplardaki tek tek hikâyelerde teknik olarak her ne yaptıysam burada daha fazla yaptığımı da düşünüyorum. Daha karmaşık olduğunu da düşünüyorum ama okuyucuya daha rahat geçtiğini de düşünüyorum; aramızda bir samimiyet tesis ettik gibi geliyor bana.

Yazarken de, konuşurken de hikâye teriminde, öykü terimini de kullanıyorsun. Arasındaki ayırmadan ya da aynılıkta söz eder misin? Sence bunlar aynı şeyler mi? Ayrı şeyler mi? Hangi noktalarda birbirinden ayrılıyor ya da ayrılmıyorlar?

Şimdi kimilerine göre aynı şey bunlar. Biri eski dildeki, diğeri yeni dilde karşılığı. Benim algılayışım da şöyle: Öykü kelimesini sevmiyorum bir kere. Şimdi kelimeleri sevip sevmeme hakkımız var mı? Bundan da emin değilim. Öyle yazılar çıkıyor bazen karşıma: bu sözcüğe şans tanıyalım, bakın halkımız doğan çocuklarına Öykü adını koyuyor, sempatik bir sözcük falan diye başlayıp okurunu ikna edemeyeceği noktada aba altından sopa gösteren yazılar: Hikaye kelimesini kullananların cumhuriyet devrimlerini özümseyemedikleri iddiası ile biten yazılar... Bu düzlemde soruluyorsa sevmiyorum diyebilirim. Öykü ve hikaye arasındaki ayrımı bir tercih olup olmadığını yazmaya başladığım ilk günden beri düşünüyorum. Geçenlerde bu konuda yapılan bir panelde konuştuklarımı yazıya geçirirken aşağı yukarı şu tezleri savunmuştum "İlk bakışta, bu ayrımın dilini kullanımına dair ideolojik bir vurgudan kaynaklandığını sanıyordum ben de... Sonra anladım ki başlangıçta böyle olsa bile zaman içinde yeni adın yeni bir türe dönüşebiliyor. Şimdilerde şöyle düşünüyorum: hikaye sözcüğü bir olay anlatımını ifade ediyor, öykü ise hikaye anlatmayı da içeren daha geniş bir edebi türün adı. Gündelik dilde 'bu filmin hikayesi nedir?' ya da 'bu romanın hikayesi nedir' sorularında kastedilen gerçekten de o sanat ortamlarında anlatılan 'hikaye'lerdir. Bu ayrımların her dilde farklılıklar göstereceğini kestirmek güç değil. Örneğin bizim 'öykü' dediğimiz tür İngilizce'de 'kısa hikaye' (short story) olarak adlandırılıyor; böylece bizim kullandığımız anlamda bir filmin ya da romanın hikayesinden söz ederken sadece hikaye (story) kavramına baş vuruyorlar. Tabii bir de 'story' sözcüğünün 'history' (tarih) kavramıyla olan etimolojik bağı var. Fransızca'da ise durum biraz daha farklı. Öykü kavramına karşılık 'nouvelle' sözcüğü kullanılıyor. Bir filmin ya da romanın hikayesi anlamında kullanacakları zaman da 'histoire' sözcüğünü kullanıyorlar ki bu sözcük tarih anlamına da geliyor. Aynı sözcük İngilizce'de de var olmasına rağmen, o dilde böyle bir işlev yüklenmiyor. Bu bağlamda Türkçe'deki öykü ve hikaye ayrımı -artık- bir dil yenilenmesine değil edebiyat içinde bir kavram çeşitlenmesine işaret ediyor. Bu da akla öykü ve hikaye sözcüklerinin

kökenlerini düşünmeye itiyor. Hikaye, tahkiye (hikaye etme, anlatı) kavramından geliyor. Dolayısıyla hikaye etme, film, roman ya da öykü içinde icra edilebilecek bir edim. Öykü sözcüğünün etimolojisi üzerine açık bir bilgi yok, sadece öykünmek fiili ile akraba olduğu söyleniyor. Öykünmek, yani taklit etmek, birine ya da bir şeye benzemeye çalışmak. Öykünün kimi örneklerinde deneme, şiir, roman gibi türlerle sınır geçişleri yaşamasını, öykü evreninin şiir ve deneme evrenlerine yaklaştıkça hikaye anlatmaktan uzaklaşmasını bu duruma örnek olarak verilebilir. Eğer öykü gibi bir kavram olmasaydı ve edebiyat tarihimiz hikaye sözcüğünde kararlı bir biçimde devam etseydi belki de bugün olduğu anlamda öykünün tür bakımından komşuluklarından söz edemeyecektik. 'Öykü' en azından kavramsal olarak edebiyatımızda geleneksel hikaye türünü aşarak yeni, alışıksız, eklettik, parçalı ve türler arası gidiş gelişlerle dolu yeni bir tür oluşturmuştur. Günümüzde, saydığım özelliklere sahip olan yapıtlara postmodern deniliyor. Bu bağlamda öykü, Türk edebiyatına özgü postmodern bir türdür demek çok mu aşırı olur?" Böyle düşündüğüm zaman yazdıklarımın bir başka şeye benzemeye çalışan bir metin olmasını istemiyorum. Bu gerçek hayat da olabilir, bir başka metin de olabilir ki, paradoksal olarak bunu da yapıyorum. Yani Tanpınar'ın hikâyesinin devamını yazmaya çalışıyorum. Kafka'yla uğraşıp duruyorum. Orada başka biri Cansever vs. uğraşıyorum. Ama bu öykünmek değil, öykünmek için yapmıyorum bunu. Orada başka bir şey yapmaya çalışıyorum. Aslında yazdığım metinler tanım gereği öykü. Ama kitap bütünlüğü içinde onları bağımsızlaştırmamak için *Diğer Hikayeler* dedim. Öykü kelimesini de kullanıyorum. Kullanmıyorum değilim. Çünkü kelimelerin birbirini izlediği sıra da çok önemli. Şöyle bir örnek vereyim: Eğer bir cümlenin içersinde baştaki kelimeler eskirse, örneğin mektup eski bir kelime, "bana gelen mektuplara yanıt yazdım" diyemiyorum. O cümle benim gözümde inandırıcılığını yitiriyor. "Bana gelen mektuplara cevap yazdım" veya "bana gelen mektupları cevapladım" dediğim zaman rahatlıyorum; o müziğini kendisi tutturuyor, öbüründe doku uyuşmuyor. Ama yanıt ya da öykü sözcüklerinin başka yerlerde geliyor sırası. Çünkü o zaman da daha öz Türkçe sözcüklerle, kelimelerle oluşturulmuş bir cümle oluyor. Böyle bir özgürlük de tanıyorum; yani sadece anlamsal değil. Sessel ya da dokuya ilişkin akrabalıklar bunlar. Bir de tabii kahramanlar konuşuyorsa, o bambaşka durum; orada kahraman karakteri gerektirdiği biçimde konuşur.

Öykülerinde mektup biçimi sıkça kullandığın formlardan biri. Mektubun tek kişiye yazılması, öykünün çok kişiye yazılması özelliğini "Yazarın Belleği"nde vurgulamışsın. Mektup biçimi öyküye iletişimsel bir nitelik katmıyor mu? Bu konuda neler düşünüyorsun? Yazarın bir metni tanımadığı kişiler için yazması o metni öykü yapmaya yeter mi? Örneğin yine "Yazarın Belleği"nde geçiyordu...

Anlatıcı Sait Faik'i çağrıştırırcasına "aklımı kaçırmamak için öyküler yazacaktım" diyordu. Neden mektup değil de öykü diyor?

Mektup güzel bir geçişli bir tür aslında; bir yazma tekniği olarak da çok geçişli. Neden geçişli? Çünkü herkes hayatında mektup yazar ama hikâye yazmaz, öykü yazmaz. Mektup formunda yazılmış bir metni okurken de insan başka bir duyguyla okur. Artık onu yalnızca bir öykü okuyormuş gibi okumaz. Aynı zamanda bir mektuptur o. Herkes okusun diye yazılmamış gibidir. O nedenle bir mahremiyet ve samimiyet hissini oluşmasına yardımcı olur. İki kişilik bir iletişime tanık olmak okuma sürecine yeni bir katman ekler. Yazarlar da bu katmanı hikayelerini anlatmak için rahatlıkla kullanırlar. Yazar için her yeni ileti katmanı önemlidir. Katmanlar öyküyü çoğaltırlar. Bu hoş bir form ama başka şeyler de denenmiştir. Sırf telefon konuşmasından oluşan hikâyeler de var. E-maillerden oluşan romanlar yazılıyor; bunda bir tuhafılık görmüyorum. Yaşamlarımıza giren her şey edebiyata da sızıyor.

"Gaia ile Tanışma" adlı öykünde gönderilmeyecek bir mektup var...

Evet bazı mektuplar gönderilmez. Yazarlar ölüp gidiyor ve mektupları, yazdıkları kalıyor ya... ben o ölmüş yazarları okurken tuhaf hislere kapılıyorum. Sanki bana yazılmış zaman ötesi bir mektup gibi okuyorum. Bir zamanlar yaşamış bir insanın belki varlığından geriye zerresi kalmamış bir insanın bütün bir ruhsal durumunu, dünyayı nasıl gördüğünü, insanı nasıl algıladığını anlatan bir metin olarak benim önüme geliyor. Yüz sene, beş yüz sene öncesinden. Bu büyüleyici bir şey.

Tabii edebiyatın böyle bir yönü var...

Eeee, tabii var; edebiyat bir iletişim sanatıdır aynı zamanda...

Milyonların anlaması ya da on kişinin anlaması...

Farklı farklı tabii...

"Gaia ile Tanışma" bence epeyce sıkı örülmüş bir öykü, çok iyi bir öykü. Öykü mektupla birlikte yazılıyor, mektupla biçimleniyor. Fakat gönderilmiyor. Bu durum sence okurda hangi dinamikleri ayaklandırıyor? Bu biçimin içinde sakladığı artı bir mesaj daha var mı sence?

Okurun bu adamın hikâyesini okuyup bitirdikten sonra zaten o mektubu göndermemesi gerektiğine ikna olması lazım. Okuyucunun kendini anlatıcı yerine koyup okuduğunu

düşünelim... Hikâyeyi bitirdiğinde 'evet gönderilmemesi gereken bir mektup' demeli içten içe... Gönderilmesini aklına bile getirmemeli. Anlatılanlardan ikna olmalı.

Öykünün ne olduğu konusunu biraz daha açmak istiyorum seninle. İlk kitabında "Kıtmir Kıtmir" adında bir öykü var ve bu da gönderilmeyen bir mektup, çekmecede saklanacak. Orada anlatıcı, daha doğrusu mektup yazarı "çağdaş öyküde sınır sorunları üzerine tartışıklarımızı anımsattı bana" diyor. Şimdi günümüz öyküsüne, yazılmakta olan öyküye baktığında nasıl bir tablo görüyorsun? Öykünün sınırları açısından tabii. Bir de geçmişe göndermek geçmişe göndermeler yaparak bağlantılar kurarsan...

O hikâye, ortadan bıçakla ayrılmış gibi iki bölümden oluşuyor... Hikâye kahramanı adam, bir dağ evinde hayaller içinde, gayet hoş bir atmosferde ve arkadaşının hikâyesi üzerine yazarak düşünüyor. Buradaki kahramanımız biraz da züppe biri, yani ne nerede yenir, ne neyle yenir, ne neyle içilir, ne nasıl okunur, vb konularda çok seçici... Arkadaşlarıyla da birlikte olduğu zaman, 'çağdaş öyküde sınır sorunları' falan türünden tartışmalar yapan bir adam... Hikâyenin ilerleyen zamanlarında aç kalıp perişan oluyor, komik durumlara düşüyor. Bir gurmenin açlık sorunuyla karşılaşması...

Zaten... Köpeğe de Kıtmir demesi...

Tabii tabii, böyle bir şey var. Züppe biraz, ama hayat onu eğitiyor. Şimdi, günümüzde yazılan öyküler hakkında ne söyleyebilirim, ilk anda bilmiyorum... Bir kere çeşitlilik görüyorum. Çok güzel bir çeşitlilik oluştuğunu... Yani öykünün değil edebiyatın bütün dallarında herkesin kendi sesinin peşinde koştuğunu görüyorum. Bu beni çok mutlu ediyor. Sınır sorunlarına gelince her zaman var olan bir problem bu. Zaten romanın kendisinden de kaynaklanan bir şey bu. Roman aslında bütün bu edebiyat geleneği içinde sınır sorunları üzerine en çok düşünen türdür. Sınır sorunu hikâyede de tartışılan, tartışabilecek de bir konu... Daha çok şiirle öykü arasında tartışılır bu. Çünkü bazı metinler çok liriktir. Yazarın metaforları, mecazları daha fazla kullandığı ya da olay akışını arka plana aldığı, ruhsal betimlemeleri öne çıkardığı lirik metinler... Ben metni ya da kitabı bir kitapçı gibi sınıflandırmaktan hoşlanmıyorum. Acaba bu şiir kitabı mı, öykü kitabı mı? Roman mı? Nereye koyacağım ben bunu demek, bana bir şey ifade etmiyor. Benim için sevdiğim edebiyat ürünleri var; orijinal olanlar, orijinal bulduklarım var... ya da geçmişin tekrarı olduğunu düşündüklerim. Kişisel olarak türler arası geçişlilikten haz alıyorum ve son kitabımda bu sorun üzerine düşündüm. Romanla hikâye arasında ya da anlatıyla hikâye ya da hikâyelerle diğer hikâyeler arasındaki sınır sorunları... Ve tabii ki denemeyi unutmamak lazım. Çünkü burada *Diğer Hikâyeler*'le hepsini uzun hikâyeye dönüştüren ana hikayeyle bir bağlantı oluştu aralarında. Örneğin *Diğer Hikâyeler* tek

başına bir kitap olsaydı o zaman okur bunu bir hikâye kitabı olarak okuyacaktı ve arka planını bilmeyecekti. Şimdi ona yine kurmacasal bir arka plan eklemiş oldum, bir açıdan bakıldığında. O zaman da tuhaf bir bütünlük oluşuyor. Tuhaf bir kitap bütünlüğü oluşuyor. Bu kitap, içindeki hikayeleri birbirinden ayıramaz bir biçimde bağladı. Adeta birbirine yapıştılar. Yapışınca da tam bu yüzden, tek başına o hikâyeler zayıf kaldı da denilebilir. Orada öyle bir tehlike var. Hikâye bu sefer kitabın gölgesinde kalıyor olabilir. Ama bunlar araştırdığım şeyler. Yani ben de deniyorum.

Peki bundan sonra bir roman yazacağını söyleyebilir miyiz? Bu klasik bir yaklaşımdır; çok bayağı bir soru oldu.

Kitap olarak düşünüyorum her şeyi şu aralar. Tür olarak düz bir roman yazacağımı zannetmiyorum. Kitap yazmak öykü yazmaktan farklı bir süreç. İkisinin de ayrı heyecanı var.

Son kitabındaki diğer öyküleri Âlemlerin Sürekliliği içine, başka bir kurguyla yerleştirerek bir roman da ortaya çıkarabilirdin... Okurken böyle bir yapı gördüm kitabında. Bu benim okumam tabii. Her okur farklı izlenimler edinmiş olabilir...

Her ne yazarsam yazayım, tür olarak ne denirse densin şunların olacağını hissediyorum: en azından sonraki kitap için söyleyebilirim... Birçok hikâye olacak içinde. Ama türü çok da önemli değil. Türden çok, bence, kitabın kendisi, metnin kendisi önemli. Şu da olabilir: Çok kısa bir hikâye on sayfalık... Arkasından yüz yirmi sayfalık bir hikâye, ben buna hikâye kitabı dedim mesela. Bir başkası çıkıp, girişi bir hikâye ile açılan bir roman da diyebilir, bunda bir sakınca yok. O kadar kısıtlayıcı düşünmüyorum. Tabii denilebilir ki, bunların teknikleri ayırdır, ben ona katılmıyorum. Çünkü on tane roman çıkarırız dünya ya da Türk edebiyatından hepsi birbirinden ve diğer kitaplardan çok çok farklı olur... Yapıtları ve türleri formüle etmek kolay bir şey değil, benim işim hiç değil. Bence yaratıcı yazarın işi de olmamalı zaten. Üzerine düşünür şüphesiz ama bunu bir kuramcı gibi sınıflamak, insanı sınırlayan bir şey. Zaten ben özgür olmak için yazıyorum, niye kendimi sınırlayayım ki...

Edebiyat ve yaşam ilişkisini düşünürken kurgusal gerçeklik, yaşamsal gerçeklik diye bir bakış açımız vardır. Şimdi böyle baktığımızda ilk iki kitabında *Bu Kitabı Çalın* ve *Oysa Herkes Kendisiyle Meşgul*'de öyküleri, öykü olacak şeylerin çevresinde gelişenler oluşturuyor. Öykünün ana konusu, çevresindekilerin içinde eriyor; yani ana konuyu uzantılar ve dibe bıraktığı tortularla görüyoruz. Hatta o uzantıların ve tortuların oluşma halini de görüyoruz öykü bütününde.

Buna öyküsel gerçeklik diyelim ya da senin deyimlele kurgusal gerçeklik, yaşamın hangi gerçekliğine, yaşam gerçekliğinde nereye bir karşılık oluyor ya da olabiliyor mu?.. Biraz karışık anlattım galiba.

Karışık anlatmadın. Net bir şey diyemiyorum; çünkü hikâyeleri düşündüğüm zaman tam bir şey diyecekken aklıma o durumla çelişen bir hikâye geliyor... Kesin bir ayırım yapmakta güçlük çekiyorum. Benim yazdığım tarz aslında son derece yalın; gündelik yaşamla çok yakın bir noktadan başlar hikâyelerimin çoğu. "Yazarın Belleği" gibi deneysel metinleri dışında bırakıyorum tabii; bunun gibi hikâyeler de var ama geneline baktığımız zaman hikâyelerin bir çoğunda kahramanlar hepimizin yaşadığı bir hayatın içinde gibidirler. Ama onların başlarından geçen olaylar, onları algılayış tarzları, onların üzerinde yarattığı etkiler ve sonra yaptıkları davranışlar... Bunları hayal ediyorum, anlatıyorum. Ama bazen gerçek hayat diye bir ayırım da yapmıyorum. Hepsi olabilirmiş gibi geliyor bana zaten veya oluyordur bir yerlerde gibi geliyor. Bunu okurlar da sık sık söylüyor. En çok aldığım tepkilerden biri de bunların çok gerçekmiş gibi olması. Bir okurum kurnazca gülümseyip "Çok renkli bir hayatınız olmalı" demişti bir seferinde. Ben de şöyle düşünmüştüm: "Bunları hayal etmek zorunda kaldığıma göre renksiz bir hayatım mı var? Hayatım en çok yazarken mi renkleniyor yoksa?" Daha da ötesi birçok yerde söyleşilerde de karşıma çıkan "Kasiyerdeki yazar kim? Hakikaten var mı? Kitapları araştırmaya başladık" soruları. Şimdi bunlar kurmaca dediğin zaman başka bir algı oluyor. Herkesin algısı farklı. Yani kimisi için gerçekten de hayatta varsa o hikâye değer kazanıyor, kimisi için hiç öyle biri yoksa değer kazanıyor, anlatabiliyor muyum? Ama benim yazdıklarımın hayal ürünü olduğunu sanıyorum. Yani otobiyografik gazeteci kaygısıyla yaklaşmıyorum gerçekte. Bir şeylere bakıp olayları aksettirmek değil amacım, ama bir şeyler oluyor, bu olaylar zihnimden geçiyor. Sonra bu hikâyeler çıkıyor ortaya. Hayattan ve edebiyattan kaynaklanıyor yazı. Edebiyat da hayatın içinde, ondan farklı bir şey değil elbet. Ayrıca edebiyatın hayattan daha geniş bir alanı olduğunu düşünmeden edemiyorum. Çünkü hayat içerisinde olup biten her şey, bir yerde bunu söylemişim sanırım, edebiyat içerisinde aksettirilebiliyor. Edebiyat metninde; demek istediğim şeydu: Hayatta olup biten ya da olup bitecek her şey edebiyatın içine girebiliyor. Rahatlıkla girebiliyor. Fakat edebiyatta yaratılmış dünyalar ve hayatlar gerçek hayatta her zaman yaşanmıyor. Dolayısıyla edebiyatın çok geniş bir alanı olduğunu söyleyebilirim. Yani öyle hikâyeler vardır ki, öyle bir dönüşüm yaşanır ki, gerçek hayatta asla olamayacak sürreal bir şeydir, gerçek dışıdır, fantastiktir ama çok gerçek duyguları ancak o şekilde yaratabilir. O hayatta da yaşanamaz. O yüzden ben daha geniş olan bu alanda daha özgür olduğumu hissediyorum. Tabii ki bu, hayattan kopuk olduğum anlamına gelmiyor.

Kuşkusuz *Küçük Prens* ne kadar hayattan kopuk? Mekânını, kurgusunu falan düşünürsek *Alice Harikalar Diyarında* ne kadar hayattan kopuk?.. Bu anlamda kesin sınırları çizmek zor. Ben biraz daha "Yazarın Belleği" adlı öykünde durmak istiyorum. Bu öyküde belleği mekâna dönüştürme fikri ki, çok doğrucu, incelikleri olan bir buluş bence, nasıl doğdu? Ayrıca Yazarın Belleği'nin anlatıcısı "Tüm serüvenlere gözüm kapalı girebilirim yeter ki bu azap bitsin, bu yalnızlık bir yerden kırılsın" derken, Ayfer Tunç'un aynı konuyu işleyen henüz hayat bulmamış öykü kişilerinin hayatını anlattığı "Kırmızı Azap"a selam söylüyor sanki. Bu iki öykünün birbirlerinden habersiz aynı dönemde yazılmış olması sadece bir rastlantıyla açıklanabilir mi sence? Bu da ayrı bir soru.

Tersten başlayayım o zaman... Ayfer Tunç'un hikâyesini okuduğumda... Sanırım peş peşe çıktı kitaplar; birbirinden habersiz yazılmış hikâyelerdi ve birbirimizi de okumamıştık. Bu tesadüfü görünce çok hoşuma da gitti; çok garip bir yerde kesiştiğimizi hissettim. Olur, yani bu tür kesişmeler olur... Ama soru doğru bir soru... Bunun bu dönemde hemen hemen aynı kültürel düzlemde ürün veren insanların yazdıklarında ortaya çıkması ilginç bir şey, üzerine düşünölesi bir şey. Gerçekten de, demek ki, böyle bir meselemiz var. Yani bugünün yazarlarının gündeminde kurmacayla gerçeklik arasındaki sınırlara dair bir mesele varmış. Bende olduğu gibi Ayfer Tunç'ta da aynı mesele varmış ki onu yazmış ve çok da nefis bir hikâye olmuş. Çok da etkileyici bir hikâye. İşte o garip bir durum; kurmacanın kurmaca olduğunu hiç saklamadan yine de etkileyici olmayı başarabilmesi. Metakurmaca bu ve eskiden beri var olan bir şey. Don Quijote da kurmaca olduğunu saklamaz. Belleğin mekân olarak tasarlanmasına dönersek... Çünkü bellek bir mekândır. Beynimizdeki bir mekândır aslında. Uçucu elle tutulamayan bir şey değildir bellek. Yaşlandıkça yavaş yavaş solmasından tutun da, neyin nerede saklandığına kadar fiziksel bir varlığı vardır belleğin... Fakat burada yapılan mekân benzetmesi tabii farklı. Bunu anımsatan bir tarafı var. Böyle bir gerçekliğe dayanan bir tarafı var ama bunun dışında benim yapmak istediğim deney şuydu: Öyle bir kahraman olsun ki, kahraman, kahraman olduğunun farkında olsun. Nasıl biz kahramanlara birtakım özellikler vermeye çalışırız yazarken... Bir katil yaratırsan onun gerçekten bir katil gibi olmasını, katil olmasını istersin. Hatta gibi de değil, katil olmasını istersin. Bir katil nasıl düşünüyorsa o da öyle düşünmeli; onun düşüncelerini okuduğumuzda, davranışlarını gördüğümüzde okur olarak, 'evet, bu bir katil' demeliyiz. Bu gerçekliği nasıl yapıyoruz? Yazılan kişilere birtakım özellikler atfederek, birtakım şeyler yükleyerek. Ben de burada dedim ki, bu kahramanın özelliği özgürlük olsun. Yani kendini bilme özgürlüğü var. Kendisinin bir kurmaca karakter olduğunu biliyor. Böyle bir hayatı var. Yazarın zihninin içinde duruyor. Çünkü hakikaten bazı hikâyeler sen de çok iyi bilirsin tamamlanmaz, yazılmaz. Hatta hiç yazılmaz. Düşünürsün düşünürsün yazmazsın ya da başlamışsındır devamını getirememişsindir.

Zihinde bunlardan oluşmuş mezarlık gibi bir ortam düşün. Orada bir türlü yazılmayan, yazılmayı bekleyen bir karakter var. Üstelik içinde bulunduğu durumu kavrama yetisi de verilmiş. Ondan sonra orada söylediğim şekilde yazmayı sürdürdüm. Yazar hiç gözüküyor ortada hepsini yazıyor fakat... Çelişkili bir durum var ortada. Onun deneyini yapmaya çalıştım.

Çok güzel bir öyküydü. "Yazarın Belleği"nde şöyle bir şey var; "Artık bu çağın kahramanının adı niye olmayacak?" bu savı biraz açar mısınız? Çünkü oradaki daha oluşmamış öykü kişisi böyle bir şey söylüyor.

Ben onu başka bir öyküye bağlayarak cevaplayayım. "Kasiyer"deki yazar da öykü kişilerine Paul, Betty isimlerini verirken şöyle diyor: 'Eskiden,' diyor, 'çok eskiden benim de böyle isimsiz, mekânsız öykülerim vardı, ama artık sevmiyorum,' diyor. Bunu ben de düşünüyorum. Onunla paylaştığım bir düşünce bu. Gerçekten... Ama yine de sevmiyorum demek de yanlış. Çünkü Kafka'nın birçok hikâyesini çok çok seviyorum ve orada da kahramanın ne adı vardır, ne mekânının yeri bellidir. Bazı yazarlar bu biçimde yazarak kendi dillerini, öykü gramerlerini kurmuşlardır. Fakat bir de bunun yaygınlaştığı 'modern' edebiyat ürünleri var ki... Bir süre sonra, bu tür metinler o kadar çoğaldı ki, sıradanlaştı. Sıradan insanı anlatmak içindi belki bütün çaba, ya da kentin adını yitirmiş insanını daha iyi temsil edebilmek için... Ama adsızlık soyutluğa doğru çeker öyküyü ve o aleme giren yazar coğrafyayı iyi tanımıyorsa ortaya yetersiz ve anlamsız metinler çıkarır. Cümleler havada asılı kalırlar.

Peki bu havada kalmasının nedeni ne sence?

İyi yazılmamasından. Örneğin Kafka için bunu diyemiyorum. Bir çok hikâyesi var; ne kahramanın adı vardır ne de yerin... Hiçbiri yoktur ama öyle bir hikâyedir ki, her şey geçer orada. Ama birçok da hikâye var ki, şimdi adlarını bilemeyeceğim -çünkü aklımda tutmamışım-, hiçbir şey belli değildir. Lirik bir şekilde akıp gider metin... O benim için lirik bir metin olabilir ama onları hikâye olarak okuyamam çoğu zaman.

Kurgunun yapısı mı inandırıcılığı sağlıyor?

Kahramanlar çok önemli. Kurgu da çok önemli ama inandırıcı kılan şey oradaki kahramanların gerçekten doğal olduklarına inanılması. Şöyle söyleyeyim, bir hikâyeyi yazarken orada bir kahramandan bahsediyorsan mutlaka o kahramanın geçmişini, onu yaratan koşulları, çocukluğunu, takıntılarını düşünürüm, düşünmeye çalışırım. Bir buzdağı gibi... Bunları düşünmüş olmak yeterlidir, herşeyi yazmak gerekmez. Okur buzdağının

üstündeki çok küçük bir kısmını görür ve altında o büyük kısım varsa görünen küçük kısım inandırıcı olur. Bu aynı zamanda teknik bir şey, duygusal olmaktan öte bir şey. "Yazarın Belleği"ndeki kahraman benim de bir adım olsun, derken aynı zamanda bir Don Quijote gibi, bir Sherlock Holmes gibi yaratıcılarını aşmış bir karakter olabilme özlemini dile getiriyor. Kendi farkına varan varlığın ilk aklına gelen yaratıcısını aşmak... O yüzden de yaratıcısıyla didişen bir karakter. Didişmeye çalışan ama aynı zamanda da onun önünde eğilen. Çünkü 'tanrı yazar-kul kahraman ilişkisi'ne bir biçimde giriyor. Ama onun dışında da adı olsun istiyor, bilinmek istiyor. Hakikaten, yaratılmış kahramanların yaratıcılarını aşarak daha çok insana mal olması beni çok etkiler; yaratıcının unutulup karakterin geriye kalması, aslında yaratıcıların ölüp metnin kalması gibi bir şey, ama bu çok etkileyici bir durum; çelişkili de bir durum diğer yandan.

Bir de masallar var; onların da mutlaka bir yaratıcısı var. Bir masalın bir ilk anlatıcısı var, ama onları bilmiyoruz. Masalın kendisini biliyoruz.

Zaten hikâyenin ya da edebi ürünün isimlendirilmesi, yazarının ismiyle dolaşmaya başlaması yeni bir şey, modern dönemlerin ürünü. Modern derken ortaçağdan bu yana bilinen bir şey... Ondan önceki dönemlerde hikâyeler halk arasında dolaşmış. Efsaneler, söylenceler şiir formunda yapılıyor besteleniyor ki, kuşaktan kuşağa aktarılması kolay olsun. Bunlar vardı, bunlarla besleniyordu insanlar, üstelik çok da güzeller ve yaratıcıları bilinmiyor.

Benzetmeye pek yer vermeyen, benzetme kullanmayan bir yazarsın; seyrek rastlıyoruz sende benzetmelere. "Değiştikçe Aynı" adlı öykünde anlatıcı sessiz biriydi ve "sessizliğinin bir okyanus kokusu vardı" gibi çok çarpıcı benzetme da yapıyor. Öykü merkezli konuştuğumuzda benzetmenin edebiyattaki yeri konusunda neler düşünüyorsun? Bunu senin kendi edebiyat çerçevenden değil, genel olarak soruyorum.

Yerinde kullanıldığı zaman, gerektiği kadar kullanıldığı zaman elbette ki güzel bir anlatım tekniği benzetme. Ama mesela tuz değil ki, belli bir miktar ekelim kurmacaya; böyle bir şey yok. Yazarın üslubunun getirdiği bir şey bu. Benim o alıntıladığın cümleyi söyleyen karakterim romantik bir kişi. Böyle cümlelerle düşünüyor zaten. Yani öyle karakterlerle yazdığınız zaman o benzetmeler tabii ki kendiliğinden ortaya çıkıyor. Ama çok daha kısa cümlelerle çok daha keskin hatlarla düşünen karakterlerim de var. Onların benzetme yapması beklenmez zaten. Kendi yazdıklarımın dışında benzetmelerin edebiyattaki yeri ya da bizim edebiyatımızdaki yeri... Bizim edebiyatımız ve yabancı edebiyat bu konuda ayrılıyor gibi bir şey diyemem. Her yazarın kendi üslubuyla orantılı bir seçim ama hikâye

metafor için yazılmaz. Hikâyenin başlangıç noktası olabilecek bir şey değildir. Gerçi kimi zaman hikâye yolda düğme bulup ona elbise dikmeye de benzer. Aklına bir şey gelir ondan bir hikâye doğar, filizlenir, bir şeyler olur. Bu düğme bir benzetme de olabilir. O yaratma süreci herkeste farklı farklı işleyebilir. Yine de benzetmenin hikâyenin bir birimi olduğunu düşünmüyorum. Birimlerle konuşacaksak... Tek başına bir kelime, bir kavram, bir benzetme şiiri, şiirin özünü taşıyabilir. Hikâyede ise birim cümledir. Benzetmenin kendisi değildir. Romanda ise en küçük birim paragraftır. Metin benzetmeye boğulursa biraz tuhaf olabilir ama iyi yapıldığında hiçbir şey de tuhaf olmaz edebiyatta. 'İyi yapılmak' da garip bir kavram burada... Bir eser bizi bir biçimde etkilediği zaman aslında şöyle oluyor; edebiyatçılar edebiyat eserlerini yazıyorlar biz de bir biçimde etkileniyoruz. Sonra da araştırmaya başlıyoruz bu sanat eserini neden güzel buluyoruz diye. Bu işin özü ne, tekniği ne, sırrı ne, bu kahramandan mı kaynaklanıyor yoksa olaydan mı, kurgudan mı, dilden mi kaynaklanıyor? Nedir? Açıklamaya çalışıyoruz. Bu doğal bir şey ama bence yaratmanın ya da yazarların da bunları çok iyi bildiklerini zannetmiyorum. Bu bilgiyle ilgili bir şey değil çünkü.

Her neyse o teknik, bulunduğu ya da tırnak içinde o sır çözüldüğünde oturup edebiyat eseri yazılamıyor.

Ama üzerine düşünmek güzel tabii. Zenginleştiren bir şey.

Yine "Değiştikçe Aynı" öykünde şöyle diyor romantik anlatıcı: "Başkalarının şiirleriyle ruhumu aydınlatmaya çalıştım hep" bu çağrışımdan yola çıkarak, sence öyküler ruha ne yapar? Bunu Murat Gülsoy olarak sana soruyorum yani romantik bir karakter, herhangi bir kurgusal ya da kurguladığın karakterler bağlamında sormuyorum.

Şimdi tabii "ne yapar"ı açıklaması güç. Bende ne yapar onu söyleyebilirim ancak. Mesela Cemil Kavukçu'nun *Onüç Büyülü Öykü* kitabında yer alan hikâyesini çok sevdim. Sonradan bakınca şöyle sevdiğimi görüyorum: okurken sevmeye başlıyorum, hikâyenin içinde ilerledikçe o ortamdan çıkmak istemediğimi fark ediyorum. O atmosferde biraz daha kalayım, yazar biraz daha beni orada dolaştırın istiyorum. O büyülü bir dünya çünkü. Aslında çok sıradan olaylar. Ama oradaki alkolik adamın alkolle ilişkisinden kaynaklanan bir gerçeğin kırılması ve bambaşka bir gerçekle geri dönmemiz o kadar kendine özgü ki... Bunu irdeleniyor; irdelemem gerekse tabii irdelerim. Tekniği nasıl kurmuş, karakter nerede giriyor, nerede çıkıyor, olay nasıl bağlanmış vb bunlar incelenebilir. Oradaki benzetmeler... Karga neyi simgeliyor mesela... Bunlara bakılabilir ama bunu yapmadan, daha okurken (ben de hikâyem öyle okunsun isterim) o zevki

olarak onun içinde kalma isteğini duymak önemli. O hikâyenin, o dünyanın içinde kalayım. Demek ki burada bir dünya kurulmuş, kurulabilmiş. Bu dünyayı okuyan kişi sevmiş. Sevmekle kalmamış içinde kalmak istiyor ve dönüp tekrar okuyor veya kendi hayatına onu katıyor. Saate baktığımda Cemil Kavukçu'nun o öyküsündeki kahramanının saate baktığında akreple yelkovanın kaybolduğunu gördüğü anki hislerini hatırlıyorsam çok güzel bir hikâyedir o.

“Değiştikçe Aynı”da anlatıcı şöyle bir şey diyor: “Çünkü değiştikçe kendisi olan tek şeydir kader.” Ben kader üzerine konuşmak istiyorum. Yaşamdaki kaderle, edebiyattaki kader üzerine. Bu yıl yayımlanan iki romanda da (Bit Palas ve Zargana) ağırlık merkezi olarak işlenmişti bu konu. Bu konuya bir eğilim görüyorum.

Ben o romanları henüz okumadım. Onun için bir şey diyemeyeceğim. Ama ben o hikâyeden başlayayım. Neden o lafı ediyor anlatıcı? Aslında ümitsiz bir aşk hikâyesi. Ve birçok âşık gibi, olayların akışı bir biçimde değişse keşke, âşık olduğum kişiye kavuşsam diyen bir kahraman o. Ama çeşitli imkânsızlıklar var. Bir biçimde belki hiç inanmayarak, belki kısmen inanarak büyü yapıyor kahramanımız. Sonucunda da sevgililer gerçekten ayrılıyor ama bizimkisi kavuşmıyor. Şimdi, orada bu büyüyle kader arasındaki ilişki üzerinden kahramanın yaşadığı yine kendi kaderinin kaçınılmazlığı oluyor... Büyü, kader bağlamında ilginç bir kavram... Dinsel terimler bunlar. Dinsel söyleme baktığımız zaman da ne diyor kader hakkında? Kader, önceden yazılıp bitirilmiş, bizim de içine girip yaşadığımız bir gerçeklik. Ya da şöyle de diyebiliriz biraz daha mistik yorumları da düşünerek, kader hem geçmişte, hem şimdi, hem de gelecekte yazılmakta olan bir şey. Çünkü o tanrısal bir düzlemde olduğu için tanrısal düzlemde de bizim dünya zamanımız olmadığı için bizim kavrayacağımız bir zamansallıkta yazılmakta olan ya da yazılmış olan bir gerçeklik. Biz de bunu yaşıyoruz diyorlar. Ama işte orada bir paradoks çıkıyor. Büyü gibi bir kavram... Büyüyü dinler yasaklıyor, üstünde fazla konuşulmasından da hoşlanılmıyor. Hem de büyü şu iddiayı getiriyor: mistik karanlık bir güç sayesinde bir şeyler yapıyor orada, işlemler... Olayların akışı değiştiriliyor uzaktan. Yani içine girilmeden olayların akışı değiştirilebilir iddiasında büyü. Biz de aslında modern hayatımızda birey olarak kendi hayatımızı kendimizin yapmakta olduğuna inanıyoruz. İnanmaya çalışıyoruz. Başımıza çok kötü şeyler geldiğinde bu inanç sarsılıyor. Hele “büyük felaketler” yaşadığımızda deprem gibi, büyük kazalar gibi kendimize dair bu inancımız iyice sarsılıyor. Demek ki bambaşka bir şeyler var, ipler bizim elimizde değil diye hissediyoruz. Her zaman bu gerilim var hayatlarımızda. Hayatımın iplerinin ne kadarı benim elimde, ne kadarı benim elimde değil?.. Bu geçmişte tanrısal bir şekilde açıklanıyordu belki. Dinsel olarak açıklanabilir hâlâ da. Ama modern insan bunu dünyayla açıklıyor. Yani dışımda büyük bir mekanizma

var ve ben onun içinde ipleri bir türlü kendi elime alamıyorum diye. Ama edebiyata geldiğimizde şöyle bir şey var: Edebiyattaki karakterlerin de bir hayatı var. Fakat bu hayatı yazan birisi var. Her ne kadar kimi yazarlar dese ki, karakterlerimin kendileri koşarlar, ben onun peşinden giderim; olaylar öyle akar ki... Ama her zaman yazarın elindedir aslında. Yani o özgürlüğü tanımak ya da tanımamak. Yani sözcükten insanın, yazılı karakterin kaderlerini yazan biri var. Ama bizim kaderlerimizi yazsan biri var mı?.. Kimilerine göre var, kimilerine göre yok ve bunu bilmemizin bir yolu da yok bilimsel olarak. Bu da bizde bir gerilim yaratıyor tabii, varoluşsal bir sorun bu. Yani kaderimize ilişkin düşüncelerimiz... hayatımıza ilişkin düşüncelerimiz. Benim orada kastettiğim şey kader değil, hayat. Ama edebiyat içinde kader bellidir. Ve hatta öyledir ki, örneğin edebiyatta kaza da hoş karşılanmaz. Kaza olmaz edebi eserin içinde. Kaza olursa ancak hikâyenin konusu olur. Tasarlanmıştır. Kurmacada tüm kazalar taammüdüdür. Kazadan önce ve sonra olmak üzere olaylar ona göre şekillenir. Ve o kaza değildir artık. Ama hayatta kaza olur. Anlatabiliyor muyum? Okuyucunun alımlamanın doğasından kaynaklanan bir beklentisi var. O beklenti de, başından itibaren kurgulanan şey aslında. Her karakterin bir yaşam alanı vardır. O yaşam alanına girmesi lazım, kendini gerçekleştirmesi lazım, üstüne düşen rolü yapması lazım ki, o bütün hikâyenin estetik tutarlılığı sağlasın. Her şey, taşlar yerli yerine otursun ve ortaya çıkan eser güzel bir eser olsun. Ama hayatta öyle olmuyor. Edebiyatta gelecek olayları kurguluyoruz, yaşarken geçmiş...

Tam da burada *Belki de Gerçekten İstiyorsun* kitabına geçmenin sırası...

O farklı bir yere götürür.

Evet, bir kumpas kitabı olarak da okunabilir. O kitabın bir nesne-kitap gibi konuşsaydı bize şunları söylerdi gibi geliyor bana: Sen kaderini başkalarının eline bırakmak istiyorsun. Kendi kaderini kendin yaratmak, geleceğini kendin şekillendirmek istemiyorsun. Çünkü buradaki karakterler, öykülerin kurgusu, hepsi...

Belki, "Ütopya: 337 Milisaniye" hariç...

Evet aslında o öykünde bir ütopya kurgulamışsın. Üstelik bir karşı ütopya gibi ama sen buna bir ütopya demişsin. Huzur-huzursuzluk, kargaşa-sakinlik, iyilik-kötülük gibi karşıtlarıyla var olan kavramlar...

Tabii, başlangıca dair bir yandan...

Senin öykünde başlangıcın olmaması ve öykü kişinin o adaya bir rüya gibi düşmüş olması da tam da bir Thomas Moore ütopyası gibi okumasını engelliyor okurun. Farklı bir şey...

O kitapta her kahraman bir şeyin ortasına düşüyor; bir kumpasın içinde buluyor kendini. Kendi yarattığı bir şey değil, çevresinde oluşuyor. Ya da "Zoraki Turist"te kaçırılıyor örneğin. Kumpasın içinde kendini bulmak...

Orada kendini bırakıyor ama...

Tabii tabii... Teslim olan da bir tarafı var. Hiçbiri doğru düzgün mücadele edemiyor. "Robotlar"da uğraşılıyor biraz. Ama "Ölüm Üçlemesi"nde tam anlamıyla teslim olup olayın kölesi haline geliyor ve kurbanına dönüşüyor. "Ütopya 337 Milisaniye"deki kahraman yüzlerce, binlerce kurbandan biri aslında. Bu kitapta toplumsal göndermeler ön planda.

Evet, bana da öyle geldi.

Daha çok sosyolojik bir yaklaşım var. Benim diğer kitaplarımda, psikolojik konular daha ağırlıklı. Ama buradakiler, daha toplumsal. Burada hikâyenin sınırlarını farklı... Ama hikâyenin sınırı yok. Burada kimi bilimkurgu gibi, kimi fantastik gibi. Ama çok da günümüze dair.

Çok da fantastik değil. Ben o öyküleri öykü sınırlarının dışında algılamadım; deneme ya da düşünce yazısı değil. Öykü tadı olan, hoş, akıp giden...

Belli bir dünyası var. Girdiğin zaman. Berberse berber... Bilinmeyen bir ülkeyse o bilinmeyen ülkedeki olaylar.

"Âlemlerin Sürekliliği"ne geçişte daha farklı bir duruşu olan, sanki orada toplumla olan bir hesaplaşmanı yapıyorsun...

Ve tabii orada gelecekle ilgili de bir hesaplaşma var...

Bir toplumsal eleştiri de var: Hep bir şeyler oluyor çevremizde ve hep biz onun bir parçası olarak duruyoruz, hiçbir şey de yapmıyoruz.

Yaşıyoruz da onu. Gün geçmiyor ki, yeni bir komplo açıklanmasın ve o komplonun karakterleri, kurbanları ortaya çıkmassın ve sonra hemen unutulsun; sonra yeni bir komplo, yeni bir kumpas, öyle bir gerçeklikle çevrelenmiş yaşıyoruz.

Hepsi de bizi yakından ilgilendiren hayatımızı etkileyen şeyler.

Etkiliyor tabii. Neyin ne olduğuna karar vermek çok güçleşiyor bir noktadan sonra. Belirsizlik yaşanıyor... Oradaki hikâyelerde hayatın aktığı yer, olumlu bir yer değil. Belki en son hikâye olumlu okunabilir. O da sonunda sağaltılması gereken olumsuz bir dünyaya açılıyor. Aslında cennetin kayboluşu. Ama o cennette de duramıyoruz işte. Cennette sonsuza kadar kalınmıyor.

Gerilime alışmışız belki de.

İnsan gerilimle beslenen bir yaratık biraz da. Ben de gerilimle beslenirim, yazdıklarım gerilimle beslenir. Hayatta yaşadığım gerilimler çok besler beni. Paranoyalar, korkular... Sevinçten, aşktan, mutluluktan çok hayalkırıklıkları, başarısızlıklar, keder, yas... bunlar besliyor yazma sürecini. Herkeste böyle midir, bilmiyorum.

Bu anlamda günümüzün ruhunu bu öykülerin dışında nasıl çizebilirsin? Bir kaygın olduğu çok açık bu öyküleri okuduğumuzda. Belki de Gerçekten İstiyorsun kitabının adından ve içeriğinden yola çıkarak, böyle olmasını istiyorsun, kumpasın içinde olmak, kaderine sahip çıkmamak istiyorsun yorumlarını rahatlıkla yapabiliriz.

İnsan tabii, her an aynı şeyi hissetmiyor, her an aynı şeyi düşünmüyor. Her an aynı gerçeği algılamıyoruz. Dünyayı algılayışımız, hayatı algılayışımız da değişken. Bu biraz korkutucu aslında. Bu hep böyle miydi, bilmiyorum. Ama geçmişte, anlatıldığı kadarıyla, okuyabildiğim kadarıyla, gözlemleyebildiğim kadarıyla, sanki o zamanın insanların kafalarında taşlar daha yerli yerinde; dünyaya baktıklarında sanki aynı dünyayı görüyorlardı; oysa bizim baktığımız dünya bir türlü netleşmeyen bir resim gibi... Çünkü sürekli bir hareketlilik var. Bu hareketlilik, sürekli çok sayıda insanla çok sayıda olaya şahit olmak, çok sayıda hayata şahit olmak, çok sayıda bilgiye sahip olmak ve bunlara güvenememekle iyice bulanıklaşıyor. O yüzden hayatı kavrarken, baktığımız zaman gördüğümüz şey, şu anın görüntüsü oluyor. Bir sonraki an ne düşüneceğimiz, ne göreceğimiz belli olmuyor. Yani krizler bile ülkemizde bilinmeyen bir zamanda başlıyor. Mesela bir kriz başlıyor "beş yıl sürecek bu kriz" deniyor; iki ay geçiyor krizden çoktan çıkmış olduğumuz açıklanıyor. Ve insanlar buna inanıyorlar. Ben hep krizdeyiz demek için

söylemiyorum bunu. Gerçekten de öyle olabiliyor. Gerçekten de o kadar hızlı değişebiliyor her şey. Ya da o günün gündeminde X konusu çok önem kazanmışken, bütün ağırlık noktası, sanki bütün ülkenin insanların hayatını değiştirecek olan bu X olayıken bir ay geçtiği zaman o X olayının tamamının unutulmuş olduğunu görüyoruz. Hiçbir şey bekleyemiyoruz. Hiçbir şey yerinde durmuyor. İşte zamanın ruhu da böyle hırpalanmış hiperaktif bir ruh. Sağı-solu belli olmayan bir ruhu var zamanın. Ama şunu söyleyeyim ben iyimserim. Olumsuz değilim.

Bellek ne kadarını tutabiliyor bu hiperaktif yaşam tarzında? Buna belleksizlik değil diyorsun ama...

Bu belleksizlik değil. Bu aşırı yoğun bir akış. Yettiğimiz kadarını tutmaya çalışıyoruz. Yine tabii ki kitaplar yazıyoruz, yine dergiler çıkarıyoruz, yine internette bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Ama bu eskisi kadar insanları etkilemiyor, belki eskisi kadar insana ulaşılmıyor. Ya da herkesi kapsamak istiyoruz aslında belki. Biraz da o var. 65 milyon kişiyiz, bir kitabımız çıktığında yüz bin satınca olay oluyor. Çok zavallı bir durum aslında. İstiyoruz ki, herkes bilsin, herkes okusun...

Oysa herkes kendisiyle meşgul...

Biraz da öyle; hayat zor çünkü. Ama ben yine de olumluyum. Çünkü yine de bazı şeylerin kaybolmadığını da düşünüyorum. Ben bunları yapıyorsam... Arkadaşım bunları yapıyorsa, tanıdığım insanlar bunları yapıyorsa. Biz bunları yapıyorsak, demek ki bir şeyler oluyor...

Birileri de başka yerlerde başka bir şeyler yapıyor.

Evet, bu yüzden çok da hoşuma gidiyor. Canlı bir ortam da var. İyi düşünen, çok iyi bir eğitim almış, çok iyi donanımlı insanlar da yetişiyor. Ama tabii biz hep kötülere baktığımız için ya da eksik gördüğümüz şeylere baktığımız için karamsarlığa kapılıyoruz. Yüz yıl öncesinden çok farklı bir yerde dünya. Doğal olarak eleştirmek zorundayız çünkü. Uyarmak gibi... Kötü görüntüler çıkıyor, olumsuz tablolar çıkıyor ama ben geçmişten kendi gençliğimi hatırlıyorum şimdi 80'lerde, gençliğimi yaşarken kitap almaya gittiğimde birkaç kitapçı vardı İstanbul'da ve o kitapçılarda bulabileceğim basılı Türkçe eserlerin sayısı da çok sınırlıydı. Belli yayınevlerinin belli eserleri vardı. O yüzden herkes her şeyi okurdu, çıkmış olan her şeyi bilirdi. Şimdi ucu bucağı yok. Sayı çok, türler çoğalmış. Hepsi bunların çok mu kaliteli? Bilemem. Edebiyat dünyasının pop müzik alemine benzeme eğilimi göstermesi tabii ki rahatsız ediyor. Ama o kadar da önemli değil. Çünkü kaynaklar ne kadar farklılaşırsa, bizden çıkacak insanlar da o kadar farklı olacak,

çözümleri farklı olacak, o yüzden de ben hep olumlu bakmaktan yanayım. Zaten durum olumsuz, bir de olumsuz bakarsak daha kötü olur.

Olumsuzluk çağırırız diyorsun. Bir de kısaca ütopyalara değinmek istiyorum. Belki de Gerçekten İstiyorsun'a dayanarak. Ütopyaların yaşanan gerçeklikteki ve kurgusal gerçeklikteki yeri konusunda neler söyleyebilirsin?

Aslında ütopya, edebiyattan çok, hayatın bir parçası. Yani ütopya edebiyatı beslemekten çok hayatı besleyen bir kavram. Çünkü insanlar ütopyaları hayal ederek, bir gelecek kurgulayarak veya geçmişte kaybedilmiş bir "asr-ı saadet"e, bir "mutlu zamanlar"a (herkesin de ideolojisine göre farklıdır bu mutlu zamanlar zaten) bakarak geleceğe yöneliyorlar... Hayattaki duruşumuz, etiğimiz nasıl olmalı?.. Bir sürü ütopya insanları çok mutludur. Çünkü, her şey vardır. Fazla çalışmalarına gerek yoktur, canlarının istediğini yaparlar. Bu, insanın özlemi zaten. Böyle olsun istiyorsun. Kimileri bunu gerçekten ciddiye alıp bu yönelimle düşünceler, kuramlar, ideolojiler, programlar, partiler üretiyor. Böyle çeşitlenerek hayatın içine doğru incelerken giriyor ütopyalar. Kafalarımızda doğrular ve yanlışlar ütopyalarımızın kelimeleri ile ifadelerini buluyor. Çalışmak ve emeğinin karşılığını almak doğru bir kavram. Başkasını sömürmek yanlış bir kavram. Bu normların kökeninde hep o ütopyik düşüncelerimiz var. Ütopya'yı ben hep o anlamda çok ciddi bir düşünce deneyi olarak alıyorum. Bizim etiğimizi oluşturan ve bizi yansıtan bir kavram ütopya. O yüzden de hayatın çok içinde... Edebiyat bunun dışında. Edebiyat daha sorunlu bir bölge aslında.

Özlemlerden çok sorunlarımızı açan...

Sorunları irdelediğimiz bir bölge... Biraz hastane gibi aslında, edebiyat. Okurken sadece zevk almıyoruz. Orada sürekli bir yüzleşme var. Yani ben bir hikâye okuyup seviyorsam, kendimden bir parça buluyorsam, oradaki takıntılar, oradaki kötücül öğeler beni de çok çektiği için seviyorum. Ya da dilin kullanımı... Bana öyle bir söylüyor ki, sokağı bana öyle bir tarif ediyor ki, o sokak canlanıyor kafamda. Canlanmasının nedeni, o yazarla bir şey paylaşıyor olmam; o çoğunlukla da hastalıklı bir taraf oluyor. Bütün metaforlar gerçeğin tuhaf bir görüntüsü çünkü, gerçek değil. "Okyanus kokuyor" diyor. Hastalıklı bir yaklaşım. Ama güzel geliyor bize. Çünkü bizde de var o hastalık. Ruhumuzun hasta taraflarıyla orada uğraşıyoruz. O da edebiyatın güzelliği.

Peki... Böylece Âlemlerin Sürekliliği'nin arka cephesinde ne var ne yok, ona bakmış olduk. Son kitabınla ilgili son olarak neler söylersin bize?

Genel eğilimimi yansıtan bir kitap *Âlemlerin Sürekliliği ve Diğer Hikayeler*. Belki de bu kitabım sürekliliğe bir özlem ve farklı düzlemlerde sürekliliğin araştırılması diye özetlenebilir. Çünkü çok kesitli bir ortamda yaşıyoruz. Her şeyin, demin dediğim gibi, çabuk unutulduğu, çabuk tüketildiği, çabuk hayran olunduğu, çabuk silinip atıldığı bir dönem bu. Ben de kitabımla bu döneme kendime özgü bir dipnot düşmüş oldum.